

Skowronek, Jerzy

"Protokoły Rady Stanu Księstwa Warszawskiego" wyd. Bronisław Pawłowski, T. I, cz. 1, Toruń 1960 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 52/2, 388-390

1961

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

Ponadto była ona sądem kasacyjnym, a w czasie wojny 1809 r. uzyskiwała jeszcze nadzwyczajne pełnomocnictwa (mogła podejmować decyzje obowiązujące ministrów z zastrzeżeniem, by komunikowała je królowi).

Ze swych szerokich uprawnień Rada Stanu korzystała najbardziej w epoce początkowej, tj. w okresie organizacji Księstwa Warszawskiego. Rozpatrywała wtedy mnóstwo różnorodnych spraw kompetencyjnych, konstytucyjnych i organizacyjnych. Tym w dużym stopniu wyłumaczyć możemy bogatą tematykę niniejszego tomu. Wśród spraw zajmujących najwięcej miejsca na czoło wysuwają się problemy uprawnień i obowiązków donatariuszy napoleońskich wobec Księstwa, oraz wzajemne różnorodne stosunki między Księstwem Warszawskim a Prusami (rewindykacja akt, kwestie graniczne, wzajemne rozszczenia finansowe, stosunki handlowe, sprawa byłych oficjalistów pruskich¹ itd.). Nie mniej uwagi poświęcała Rada Stanu zagadnieniom konstytucyjno-administracyjnym i społecznym: wyjaśnienie i rozwijanie art. 4 i in. artykułów konstytucji², podział administracyjny Księstwa, wprowadzenie Kodeksu Napoleona, kwestia chłopska, organizacja sądownictwa, sejmików, senatu, Rady Stanu i Rady Ministrów, kompetencje poszczególnych ogniw administracji i uprawnienia ministrów.

Z protokółów jasno wynika, że pozycja Davouta i Serry wobec rządu Księstwa była bardzo silna. Pod ich naciskiem Rada Stanu musiała niekiedy przyjmować projekty niezbyt korzystne dla kraju — np. w kwestiach monetarnych (s. 241—243). Natomiast potrafiła ona zwycięsko przeciwstawić się ich dążeniom do całkowitego uwolnienia donatariuszy napoleońskich od wszelkich podatków na rzecz Księstwa.

Współzycie z wojskami francuskimi nie zawsze układało się najlepiej. Skargi ludności na Francuzów nie należały do wypadków odosobnionych (s. 122, 127, 151, 202).

Codziennym przedmiotem obrad Rady Stanu były sprawy gospodarcze. Wyżwienie wojska — własnego i francuskiego, rosnące trudności finansowe, konwencja bajońska, szukanie wciąż nowych pożyczek przez rząd Księstwa, pomoc dla najbardziej zrujnowanych wsi z dóbr narodowych, skargi poszczególnych departamentów na zbyt wysokie podatki, polityka gospodarcza rządu (cła, przywileje dla przybywających z zagranicy rzemieślników, dążenie do rozwoju manufaktur), projekt moratorium — oto najważniejsze z tematów gospodarczych. Protokoły pokazują bez osłonek fatalną sytuację ekonomiczną kraju rujnowanego przez nadmierne wydatki na wojsko.

Już te zasygnalizowane powyżej zagadnienia wskazują na wagę materiału zawartego w „Protokółach”. A przecież cała tematyka ich jest o wiele bogatsza. Tak więc celowość i duże znaczenie tej nowej publikacji nie podlegają dyskusji.

Na pochwałę zasługuje strona edytorska wydawnictwa. Tekst protokółów został odtworzony bardzo wiernie, z wielką skrupulatnością, a nawet pietyzmem. Każdy protokół poprzedza bardzo dokładny regest (szkoda, że nie zamieszczono tych regestów również w spisie treści).

Być może wydawca nie uniknął pewnych (drobnych zresztą) usterek. Wstęp jest zbyt lakoniczny. Sylwetki ministrów zostały w nim naszkicowane bardzo ogólnikowo i jednostronnie. Niezbyt mocno zdaje się uzasadniona pozytywna opinia wydawcy o Ludwiku Gutakowskim (miał być bardziej sprężysty aniżeli St. Małachowski, poprzedni prezes Rady Stanu — s. X—XI).

Wydaje się, że byłoby pożądane dokładniejsze omówienie we wstępie osobistości członków Rady Stanu i ich stanowiska politycznego.

¹ *Protokoły Rady Stanu* t. I, cz. 1, s. 114—115 i 172—173.

² Np. sprawa nazwy narodowej (tamże, s. 113).

Także przypisy zawierające dane personalne i inne objaśnienia budzą niekiedy zastrzeżenia. Przy wzmiance o mianowaniu senatorów (s. 67) Pawłowski nie odesłał w przypisie nawet do wydawnictwa Cieszkowskiego-Dolęgi, „Senatorowie Księstwa Warszawskiego i Królestwa Kongresowego 1807—1815—1831”. (Podobnie w odsyłaczu o Rajmundzie Rembielińskim nie wspomniał o „Ostatnich latach H. Kołłątaja” W. Tokarza). Objaśnienia niektórych wyrażeń wydają się zbędne (np. indemnizacja, s. 68; ekstradycja — s. 213, sprawy juris — s. 356), a równocześnie można wskazać wypadki braku wyjaśnień terminów bardziej niezrozumiałych (np. antreprenier, flizy, asocjacja, tantiema, indult). Natomiast błędne datowanie wydania „Materiałów do dziejów Komisji Rządzącej w r. 1807” — M. Rostworowskiego (na r. 1958 — s. IX; 1911 — s. XVI) — to chyba zwykła omyłka drukarska.

Nowe wydawnictwo — to wartościowa i bardzo ważna kontynuacja opublikowanych w r. 1918 przez M. Rostworowskiego protokółów posiedzeń Komisji Rządzącej z 1807 r.

Jerzy Skowronek

S. S. Łanda, *Mickiewicz nakanunie wosstania diekabristow (iz istorii rusko-polskich obszczestwiennych i literaturnych swiazzej)*, w wydawnictwie *Litieratura Sławjanskich Narodow*, zesz. IV, izd. Instytutu Sławjanowiedienija AN SSSR, Moskwa 1959, s. 91—185.

Zagadnienia rosyjsko-polskich związków literacko-społecznych w pierwszym trzydziestolecu XIX wieku stanowią trwały obiekt zainteresowań młodego radzieckiego polonisty Siemiona Łandy, który na początku ubiegłego roku obronił w Instytucie Słowianoznawstwa AN SSSR pracę doktorską na temat „Mickiewicz i filomacji, 1819—1821”¹. Autor zna doskonale nie tylko dotychczasowy dorobek nauki ojczystej, polskiej i europejskiej, lecz również materiał rękopiśmienny znajdujący się w bogatych zasobach bibliotek i archiwów Moskwy, Leningradu, Wilna, Lwowa, Odessy oraz pomniejszych miast prowincjonalnych.

W roku 1957 Siemion Łanda zorganizował w Muzeum Rosyjskim w Leningradzie wystawę poświęconą Mickiewiczowi. Wystawa ta, zorganizowana z niezwykłą starannością i znajomością przedmiotu, nie znalazła, niestety, należytego oddźwięku w prasie polskiej, na który zasługiwała. Eksponowano na niej wiele nie znanych dotąd materiałów rękopiśmiennych, a także ikonograficznych dotyczących poety i kręgu ludzi z nim związanych. Na wystawie znalazły się nie znane dotąd wizerunki Mickiewicza (miniatura Pishona, rysunek I. Gofferta, obraz Abiela „Mickiewicz w salonie Golicynów w Rzymie”, nieznanymi portret Zana i wiele innych), a także

¹ Por. też następujące publikacje tegoż autora: *Mickiewicz i tajny Związek Przyjaciół*, „Kwartalnik Instytutu Polsko Radzieckiego”, 1956, Nr 1(14), s. 179—200; *U istokow „Ody k junosti”*, „Litieratura sławjanskich narodow”, zesz. I, *Adam Mickiewicz. K stoletiju so dnja smierti*, izd. Instytutu Sławjanowiedienija AN SSSR, 1956, s. 5—64; *A. S. Puszkin w pieczati Polskiej Narodnoj Riespubliki w 1949—1954 godach*, w książce *Puszkin, statii i matieriały*, izd. Instytutu Ruskiej literatury AN SSSR, zesz. I, 1956, s. 408—472, (praca zawiera nie tylko przegląd najnowszych materiałów o Puszkynie w Polsce, lecz jest w istocie rozprawą o tłumaczeniach Puszkina na język polski i rozprawach krytycznych o poecie, jakie się ukazały począwszy od lat 20-tych XIX wieku; zawiera także informacje o wielu nie znanych dotąd polonicach puszkiniowskich); *Nowe wspomnienia o Mickiewicz i Puszkynie*, „Slavia Orientalis”, 1959, Nr 3/4.